

# PETRŐCZI ÉVA<sup>1</sup>

## EGY MUZSIKÁS EMBER

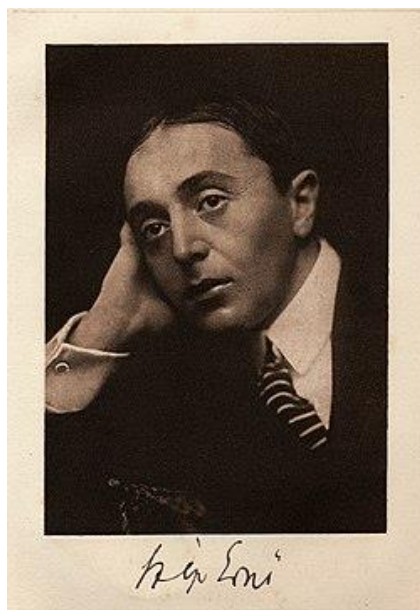


Balassi Kiadó, Budapest, 2023.

A hírlapíró Szép Ernőt nagyon emberközelbe hozó *Zeke Gyula*, író és történész, akinek ez már a hatodik könyve a Balassi Kiadónál. Ezúttal ismét remekelt, 440 oldalas, képekben is gazdag legújabb kötete egy Szép Ernő-szövegválogatás, akár az egyetemi oktatás világában méltán helyet kaphatna. Ez, anélkül, hogy az ő szerkesztői, válogatói, előszó- és jegyzetírói érdemeit a legcsekélyebb mértékben csökkentenénk, a különböző archívumokban őrzött, felbecsülhetetlen értékű cikkek szerzőjének is köszönhető, aki Huszt szülöttként, hajdúszoboszlói gyermek- és debreceni diákéveit követően lett *pesti emberré*, a szó legnemesebb értelmében. A jelen válogatásban olvasható, a budapesti kisvilág szinte minden szeletét emberközelbe hozó írásainak van egy lírai testvérpárja, a *Pesti versek* című kötete, amely online elérhető.

---

<sup>1</sup> Dr. habil Petrőczi Éva József Attila-díjas költő, író, műfordító, irodalomtörténész, publicista, a Károli Gáspár Református Egyetem nyugalmozott intézetvezetője, a Parlando állandó munkatársa.



(1915)

A hatalmas, s a hírlapírás, mai szóval az „írott média” értékét bizonyító, rendkívül értékes anyag számomra legkedvesebb és hozzám legközelebbi, írójának egyik *igazi szenvedélyét* felmutató rétege a sok-sok zenei tárgyú cikk. Ezeket olvasva eszünkbe juthat a Rózsavölgyi Szalon 2017-es, fergeteges sikere, a *Kérem, én még nem játszottam – Szép Ernő válogatott szerelmei* című, szó szerint „muzsikával átítatott” életjáték, de a Budapesti Jazz Club 2022. november 22-i estje is, amelynek főszereplője, *Vőlegény*-ének zenés változatával, és több dalának, köztük a *Szívem dobbant*-nak előadásával, ugyancsak Szép Ernő volt.

**[Kérem, én még nem játszottam - ajánló \(1:49\)](#)**

**[Vagy a szívem dobbant - Szép Ernő Jazz opera \(3:13\)](#)**

Kornél: Balla Eszter; Rudol: Szabó Kimmel Tamás;

Zenekar: Swing á la Django.

Rendezte: Forgács Péter.

Zeneszerzők: Dani János, Szitha Miklós

De lássuk e mostani, nagyon komoly, s ugyanakkor helyenként játékos vállalás legalább néhány zenei tárgyú írását, az önmagukban is egy kötetre való gyűjteményből. Érdemes idéznünk itt Zeke Gyula alapos és sokszínű előszavából: „Szép Ernő Budapest írója (is) volt, aki hírlapíró munkásságában különösen aprólékos figyelemmel jelenítette meg a város hangulatait... A költője inkább, mondaná ő, hisz elsősorban és mindenekfelett költőnek tekintette magát. »Azt sem értem, miért kell nékem szegénynek és zsidónak lenni, mikor egyiket se kértem, csak dalolni akartam, míg élek« – írja Krúdynek Bécsből 1920. október 22-én. Nagy értékű, bár az 1930-as évek elején megbicsakló lírája persze nem a budapestiség mércéjével mérendő... Az így elkülöníthető rész azonban ... *költészete alkalmazott állományába* sorolandó: mindenekelőtt a kupléi és a különféle lapok számára a főszerkesztők által megadott nagyvárosi témákról írott rigmusai, versei.”

A kizárólag a régi Budapest zenei életéhez kötődő írások között tallózva, közelebb lépek most néhány, először a könnyű, majd a klasszikus zenét a középpontba helyező, gyakran az *Est* hasábjain megjelent cikkhez. Az első voltaképpen két iker-írás témája egyaránt a *Katonazene* (közös fejezetcímük is ez!) 1913 augusztusából és novemberéből. Az egyik hangulatos bevezetés a monarchia kultúrájában oly jellemző és közkedvelt szabadtéri katonazene-koncertek világába. A bevezetés a műfajt jellemző derűs *Nyár*, a másik, az *Azt olvastam* már ennek melankolikus folytatása; búcsú egy népszerű katonakarmestertől, Bachó Istvántól. Attól a népszerű pesti katonazenésztől, aki – nyilván a szűkös jövedelem szorításából menekülve – elvállalta, hogy a távoli Egyiptomban az ottani alkirály zenekarának dirigense lesz: „A népszerűség és Bachó egymásnak voltak teremtve, valószínűleg szerették is egymást, és íme, ezek is szakítanak... Nevének, hírét ... és millió eljátszott és elhangzott emlékét itt hagyja szemekben, lelkekben, fülekben...”

A *Katonazene* című fejezetből a *Kuplé, Kuplék, Dalok*-ba ugorva kezdjük a *Vasárnapi Újság* február 16-i Szép Ernő publikációjával, a *Franczia dal*-lal, amelyben egy akkor már 48

éves, de sokkal később, 1944-ben elhunyt, világhírű párizsi sanzon- és kabaréénekesnő portréját rajzolja meg, egy kiskamasz lelkesedésével: „A héten, Yvette Guilbert budapesti koncertjén, elég közel ültem a dobogóhoz, ahol e drága lény, e csodálatos vándormadár énekelt, s megindultan figyeltem a páratlan Yvette-et, a francia nóta eleven tündérét ... költő ez a nő, mikor alkot, dalol. Milyen teljes, szép órát ad az embernek. Milyen drága teremtése az Istennek. Nézem keményedő vonásait, [a magyar poéta látta már Yvette-et Párizsban, ifjú korában is! P. É.] szeme ráncosodó tájékát. A hangja zeng a csilláros termen át, s az ünnepi estén a kétségbeesés jégesője veri a lelkemet, mert eszembe jut, hogy Yvette is meg fog halni.”



**Egyveleg – Yvette Guilbert (2:31)**

Az idézett Yvette-„ódát” egy hosszabb áttekintés követi a Színházi Élet egyik 1928 júniusi számából, fő témája a magyar kabaré, amelyben a szerző saját kabarészöveg-, illetve dalszerzői örömei és – gyakran anyagi természetű - viszontagságai mellett helyet ad egy nagyon találó jellemzésnek is: „a kabaré ... Potpourrija (szárított virágkeveréke) volt egy kis tiszta poézisnek, iparszerű dalszövegeknek, művészetnek, orfeumnak, valamely ünnepélyességnek és némi vurstlinak...” A vegyes felsorolás végén a szerző megemlíti egy mindmáig világító csillag, a gyönyörű hangú

Medgyaszay Vilma nevét is, aki Kacsóh Pongrác János vitézének első, felejthetetlen Iluskája volt, s akinek sok régi lemeze, így egy Kacsóh-kompozíció, a *Hinta-dal* és egy megzenésített Kosztolányi vers, az *Üllői úti fák* meghallgatható a YouTube-on



[Medgyaszay Vilma: Hinta-dal \(1906\)](#) (2:06)

(Marthon Géza - Kacsóh Pongrác - Heltai Jenő)

A könnyűzenei témák ismertetésének általam választott befejezése egy mindmáig időszerű, az *Ujság*-ban napvilágot látott, keserédes cikk, 1928 márciusának végéről, amikor Meskó István szélsőjobboldali politikus a Parlamentben így háborgott az akkor már hozzánk készülődő Josephine Baker budapesti fellépése ellen: „Hallatlan, hogy egy néger táncosnő jön Budapestre, bizonyos Josephine Baker...” No, erre a buta felszólalásra, amelynek képtelenségét tetézi, hogy Miss Baker nem is „néger” volt, hanem félvér, Szép Ernő egy egyszerre ironikus és csattanós kis remekművel, a *Pék Pepi*-vel válaszolt: „Tessék, már magyar nevet is adtam neki. Miss Josephine Bakernek. (Híven és szeretettel fordítva magyarra az angol nevét.) Igen, hisz olyan rég ismerem, olyan rég gyönyörködöm benne ... De hiszen nem is szerencsen arc ez, a Baker-féle varázsos, szép és kedves arc ... De mondom, uram, nem

néger, hanem mulatt. Idejárt táncolni vagy tíz nyáron békében Dean asszony is, aki sokkal négrebb volt ennél a Pék Pepinél. Méltóságos, sötét dalai még a fülünkben bujkálnak. Senkinek se lett semmi baja belőle, hogy az egzotikus asszony bokái, s torka ritmusait élvezte.



**Josephine BAKER - 1927** (4:25)

**JOSEPHINE BAKER A FŐVÁROSBAN | Art deco Budapest.**  
**Plakátok, tárgyak, terek (1925–1938)** (3:03)

És hát ha szerencsen volna? Annál messzebb, idegenebb, csudább, érdekesebb, nem igaz? Sohse volt ez, hogy szabad eszű, tiszta kedvű művelt úr erkölcsöt vagy magyarságot féltsen egy burleszk táncosnőtól ... Ifjak, vének, ne tüntessünk, ne büntessünk előre, hadd lássuk Pék Pepit, boszorkány-e csakugyan. Legyünk már szabadok egy kicsit és emberkedvelők és udvariasak.” Nem időszerűtlen ez a finoman csomagolt üzenet még ma sem.

A *Koncertek* főcímet viselő fejezet főszereplője, a könnyedebb „bemelegítés” után, egyértelműen a klasszikus zene. Az *Est* 1913. március 15-i számában megjelent *Engedd meg* című írás különösen is nagyon fontos és örökérvényű!

Nem nehéz beleélni magunkat abba az élethelyzetbe, hogy a „mozartian” játékos, a zene minden ágában otthonos Szép Ernőnek milyen, szinte fizikai fájdalmat okozhatott az, hogy az Operaház egyik márciusi *Varázsfuvola*-előadásán épp a leginkább vájtfülünek remélt közönség hagyta el az opera nézőterét. A házitanárok és gyakori koncert-élmények jóvoltából a muzsika légkörében felnevelkedett estélyiruhás hölgyek és frakkos urak voltak ők, nem is kevesen. Magára hagyták, elegáns kis szüneteket tartva, minden idők egyik legköltőibb zeneművét. Elvégre, mit nekik Tamino, Papageno és Papagena, miközben odakint várta őket a való világ, a „sertéskaraj” és az „imbisz”. A két utolsó mondatban ott rejlik a karzatlakók és állóhelyesek fájdalma is: „Miért nem mentek ki még hamarabb? Minek jöttek az Operába?” Hja, kérem, a sikk, az sikk: azért, hogy elmondhassák, ők ott voltak ám, úgy is, mint Mozart igazi rajongói!

Sokkal lélekemelőbb és szíveket vidítőbb az *Ünnep után*, amely arról tudósít 1929 áprilisában, a magyar dal tavaszi ünnepén, hogy hétszáz gyermek énekét hallgatta ezerkétszáz felnőtt, köztük maga Kodály Zoltán is, akiről Szép Ernő ilyen beszédes szavakkal ír: „Tegnap Kodály Zoltán tanár hajtotta meg a fejét a Zeneakadémia dobogóján szemérmesen, megindultan. (A matrózblúzos leánykák mind-mind egy szál piros rózsát leheltek feléje.) Kodály tanár is oly ritka finom fizikum, [és lélek! P. É.] mint Bartók tanár úr. ... Kodály tanár úr is, Bartók tanár úr is halhatatlan urak ... Megérnek tán egy Stravinskyt meg egy Ravelt is. Nem hiszem, hogy a mi Budán székelő magyar főhercegasszonyunk valaha is kezet fogott volna Bartók vagy Kodály professzor urakkal. Könyörgöm, ne nézzen senki valami ízetlen filkónak. Nem azért kívántam volna tegnap oda a Zeneakadémiára az arisztokráciánkat, mert ott nemzeti ünnep volt ... Nem, hanem azért, mert ez az ünnep fülnek, fáradt emberi léleknek gyönyörűség volt. Kár elvenni magukat ilyen gyönyörűségtől azoknak, akik a legjobban szeretik a gyönyörűséget.” Ezek a sorok is azt tanúsítják, hogy Szép Ernő

sokkal több volt passzív zenebarátnál és gyakori kuplészöveg-írónál. Naivan gyönyörű célkitűzése „A zene mindenkié” kodályi programjának bevezetése volt a mindennapi életbe. Nem csoda, hogy olyan szoros barátság alakult ki Kodály Zoltán és nemrég eltávozott pécsi énektanárom, Ivasivka Mátyás, „Matyi bácsi” között, aki élete vége felé nagyon fájlalta az ének-zene órák számának csökkenését.

### 1 csepp Ivasivka tanár úr (9:18)

A komolyzenéhez kötődő írások sorát, s a kötet szívbéli ajánlását hadd zárjam egy szinte szakrális hangulatú Szép Ernő-*opussal*, amely 1934. március 20-án az *Est*-ben látott napvilágot. Címe: *Jaj, az a taps*. Témája pedig meglehetősen szokatlan: arról tanúskodik, hogy a minden ízében poéta szerzőt valósággal megrázta a katalán gordonkaművész zseni, Pablo Casals budapesti hangversenyének végén feldübbögő taps, elsöpörve a csodálatos hangoktól kapott élményt: „Az a taps, az a taps, mintha felpofozta volna a szívemet ... Őrizni kéne némán becsukott szemmel ezeket a hangokat ... emlékezni, eltenni, amit kapott az ember, hallani még, hallani ... Nem! Ropog a géppuska, a taps, a taps. Megsüketíti a drága zenét ... Mondják, nem volna illendőbb a tapsnál például hangtalanul felemelni a jobb karjukat. Vagy felállani az egész nagyteremnek, s csak szépen Reá nézni, úgy köszönni meg Pablo Casalsnak a gyönyörűséget, amit nem lehet megfizetni?”

### Pablo Casals - Bach : Musette (1928) (3:52)

### J S Bach The six cello suites Pablo Casals, 1936 39 (2:10:12)

Talán már ez a könyvismertetés érzékelteti, hogy Szép Ernő 1952-es, korai halála nem csupán a magyar irodalom, de az igényes kulturális publicisztika, s ráadásként a minden időben fontos operas és koncert látogatói „illetlen” komoly vesztesége.





### Részletek a könyvből:

#### **Tündérország**

Egy jó emberem, krónikus svábhegyi lakos, azt mondta, hogy októberben aranyat kéne szedni a Svábhegy látogatóitól. Itt könyöklök most, pontosabban szombat délután  $\frac{1}{2}$  4-kor a Széchenyi kilátó parkányán, a halovány bíborral futtatott zöld dombvilág közepett... egy ezüst pengőt fizettem a fogaskerekűnek meg négy fillért. (Még vissza is visz ezért a pénzért.) Itt álmélgodom, hallgatózom. Alulról a tiszta serpentineken várom, hogy processziók fognak feltűnni, a városi nép őszi lombbal a kézben, valami méla énekszóval. Egyedül vagyok. Nem egyedül, velem van az én szerelmes szerelmem, Ősz kegyelmes asszony, akinek a legszebb aranyhaja van a Földön. A Tavasszal, nem tagadom, flörtölök, és ölelkezem kikapósan a Nyárral, a szívem az őszé, holtomiglan.

Ünnep van, ünnepi csönd, ünnepi tisztaság, ünnepi tündöklés.

Oly közel van hozzám itt a mezőn a kilátó alatt egy tölgyfának a legmesszibbre nyúlt ága. Az ág legvégén azt az utolsó levelet szinte megfoghatnám. Úgy lebeg veszteg a levegőben, akár a zongorázó kéz, ha a billentyűk fölött feledkezik. Zöld selyem ez a tölgylevél, nem is a selyemnek, a csiszolt kőnek a simasága ragyog a színén. Az erezte világossárga. (Az eszméletemben vízrajzi térkép illan és kézjósítás.) És halvány rózsaszínfoltok ütnek át a zöld levelen, kezdődő lázrózsák. És a verőfény csillog a tölgylevelen, de mint a zuhany! csoda, hogy így állja, meg se moccan, csoda. Az egész tölgy ágastul lombostul ilyen bámulatosan mozdulatlan. A többi fák is odább, mind a dombon, mind a kertekben, mind az utakon. Mind a fenyő, mind a gesztenye, mind a tölgy.

Ismerem ezt az elfogódottságukat. Ezt az ihlettségüket, ismerem. Ezt a trance-ot, amelyben a varázslatot szenvedik. Most indulnak azok az őszi napok, mikor a földi fák arany angyalokká válnak. Ó, szeretném a lombokba dugni a fejem, hallgatni, hallgatni az álmukat. Harangoznak valahol, valamerre lenn. Mit harangoznak ½ 4-kor? Az őszi ünnepet harangozzák. És aztán autók dudálnak eltűnt utakon, hangfogóval. Esküszöm, szerelmes párok is sétálnak a sűrű zöld ünnep közt, igen lassan, mert nehéz a szerelem. Nem látni egy lelket, egy testet a fák őrizete mellett, olyan szép ez így. Látni szikrázó tetőket, tornyocskákat, látni a svábhegyi szállodát, azt képzelem, derült megyeház egy adomás korszakból, látni a szanatóriumot paradicsomi pompájában, azt képelem, a Frangepánok várkastélya hatalmas és kéjes időkben. Azt képzelem, minden villának a kertjében álmodó arccal állanak a lakói, finom, boldog emberek.

Félórája, hogy elfelejtek rágyújtani, most az élet szépségét, üdvét inhalálom. Idelentről, a szomszéd budai dombokról a tiszta házak úgy néznek vissza az emberre, mint a rózsás gyermekarcok. És abból a végtelen, végtelen sütkérező csodából odalent, amit Pestnek neveznek, abból a napsütött dombok úgy emelkednek, mint a fölnyújtott ujjak. Az örömből akar felelni mind egyszerre. A hidak álomból álomba nyújtóznak. Vár meg Duna part, meg Lágymányos

meg Margitsziget, megannyi viruló arrondissement. Az égi fényesség gyémánt kitüntetést szór az élet szerelmes szépségére.

Jaj... Nem, ugye nem igaz, hogy ez ugyanaz a Pest, ahonnét felszöktem a Svábhegyre. Nem az ez, ahol az emberek szívverése pergőtűz, a leheletük gáztámadás, gyilkos kés a nézésük. Ahol az Idő szennyvizének partján figyelnek a horgászok, a Bűn, a Halál, az Örület.

Nem, nem! amit én látok, az Tündérország.

(*A Reggel*, 1930. október 13., 9. p.)

### **Szeretem ezt a nyírfát**

Tizenhárom szál gyengéd, karcsú nyírfa áll egy csapatban itt a Margitszigeten, a Szabadszínpad mellett, a Pestre néző szélén a szigetnek. Ez a mi kis nyíresünk. Ezt a csapat nyírfát is szeretem én, soha el nem haladok ott, hogy föl ne emelném rájuk a szememet. Szeretem én nagyon, aki tölgy, juhar, platán, jegenye, szil, fűzfa áll a szigeten, mind a fákat szeretem, őket tekintem a Föld legszebb virágainak. De legeslegjobban ezt a gyönyörű nagy nyírfát szeretem, ezt, amelyik az atyafiságtól elszakadva magában áll a sziget közepén, ebben a mezőben. Ritka magas nyírfa ez, messziről a szemébe fehérlik az embernek, kicsit megdőlt, akárha a szél nyomná, lombjai, mint a szomorúfűz lombjai, azon formán omlanak lefelé. Magában áll, mondom, egy sor fa a mező szélire húzódott mögötte, engedik ezt a nyírfát szépen merengeni, ezt a nagy boldogtalan királykisasszonyt.

Valahányszor látom ezt a nyírfát, egy percig Krúdy Gyulára gondolok. Tudják talán, hogy Krúdyknak itt lakott a szigeten vagy tíz esztendőn át. Nem tudom, hányszor vettem észre, hogy délelőtti sétája közt megáll az ösvényen és ezt a nyírfát nézi, nézi. Derekat a botnak támasztotta, (mert bottal szeretett járni, mint a vidéki urak), félre billentette a fejét, félre volt az a fej örökösen billenve, úgy mint a kereszt az ország koronája felett. Nézték egymást a Nyírség fája, meg Krúdy, a Nyírség fia. Olyan nagy, magos embernek Ő is, fának amilyen magos ez a nyírfa. Barna bársony szemét a nyírfán

felejtven, otthon lehetett Krúdy Gyula, társalkodhatott a Gaál-lányokkal, a tiszteletes Ketvényi Nagy Sámuellel, meg Ronchy de Ronchcsal, a nyíri dzsentrivel, aki ezer holdat örökölt, de őutána nem örökölnék többet, az egérszagú bekecset, meg egyetlenegy koromfeketére szívott tajtékpipát. Csendes szokott a Sziget délelőtt lenni, fogadtam vón, hogy a nyírfa megöl, messziről taktusról-taktusra hallja Krúdy Tojás Lacit, a bőgőst, aki harmadik éjszakája dűvözik az uraknak a nyíregyházi Koronában.

Ritkán élvezhettem bizony Krúdynkat délelőtti időben, Ő öt órakor szokott volt kelni, meg még hamarabb is, kilencig dolgozott, akkor a nagy bottal besétált Pestre, magam meg rendesen csak kilenc órakor kezdtem ébredezni. Este félnyolcra, nyolcra jött haza, akkorra már bementem a fővárosba. Az író-klubban szoktunk találkozni a délutáni órákban, meg azután vasárnaponkint, szinte minden vasárnap Krúdyéknál ebédeltem. A Krúdy család is, én is az igazgatóság épületében laktunk, abban a régi, kis egyemeletes, haloványzöld empire-házban, az azóta megnőtt két emelettel, nyári dépenance lett, Hotel Margaréta néven.

Megesett azután egy télen, mikor többet vendégeskedik az ember, megesett, hogy egymás után három vasárnap másfelé igyekeztem ebédre. A klubunkban is egyszer, ha fenn voltam azokban a hetekben. Hát egy reggel kérem, levelet kapok, Budapesten feladott levelet, a velem egy fedél alatt lakó Krúdy Gyula úrtól. Idestova egy hónapja – azt mondja – hogy nem láttalak ismerd el, hogy ez nem becsületes dolog. És találkozót adott déli félegyre Pesten, a London szálló söntésében. (Az is elmúlt már.) Itt tanyázott ebéd előtt, jobbadán egyedül. Híres söre volt a Londonnak. De nemcsak a sör csábította Krúdyt oda. Kedves fogadója volt ez az öreg London sok-sok vidéki magyarnak, olyanoknak, akik a Nyugatin érkeztek. És van vendég pesti is olyan fajta, aki szívesebben ül be ebédelni a söntésbe, mint az étterembe. Iszósok, elüldögélők, barátkozó lelkű emberek, szeretik a borszagot, sörszagot, csapolást, szeretik a jövés-menést, a zajt, a becsípettek szavalását. Itt ült az én egyetlen Gyulám, abban az ablakban, ahol ülni szokott, nézte mint páholyból,

az ő kedves népét, a legtöbb vendég előtt korsó sör, meg sós kifli kosár volt, akár csak Ő előtte. Soha szebben inni nem láttam senki fiát, mint Krúdy Gyulát. Lassúdad kortyának hangja sose volt, egy cseppet soha el nem cseppentett: oly szép gyengéden tudta a poharat gyönyörű fehér kezébe venni, s épp olyan gyengéden letenni a tarka abroszra. A kártyát is olyan finom mód keverte mindig hangtalan, a szerelmes férfi érződött abban is, aki bánni tud az asszonyokkal. Letette a poharat, melegen, hálával tekintett le a fehér habra, gyönyörű arany sörre. Nem tudom már, aznap idézte-e vagy máskor, mikor ott csücsültem Mellette azt a vén sörivő úriembert, aki olyan tanítást adott Néki Váradon tizenhét esztendőskorában (ott volt akkor Krúdy kezdő szerkesztő fiú), hogy azt mondja – A sert szeresd fiam, mindig egészséges leszel!

Szerette a sert (Ő is sernek ejtette), hiszem, a sör is szerette Krúdyt, örömmel csorgott a gégéjén lefelé. Áldalak, arany ital, aki öröme voltál, jó étvágyat, hangulatot, békességet adogattál Néki.

Ó de nagyon haragszom Reá, mert meghalt, soha meg nem bocsátom.

(*Ujság*, 1943. december 25., 20. p.)

### **Hány az óra?**

Az volt a rend hajdanába, az ember mielőtt hazament, hajnalba még benézett a Newyorkba. Vagyis ahogy akkor ejtettük: a Nyehóba. Cigaretta kellett, vagy levélpapír, hogy otthon ledöglés előtt megírja az ember a verset, avval délbe fel kell robogni a hetilaphoz, életkérdés. De ez mind csak ürügy volt, azért buktunk be a Nyehóba, hátha van még itt valaki.

Egyszer így reggel felé Bajfit találtam ott egymagába egy üveg sör mellett, le volt két karra könyökölve, olyan keményen nézte azt a sörösüveget, én felborultam volna. Biztos játék után volt Bajfi, mert ez is folyton játszott, délután a lóversenyen, estefelé az Otthonkörben, éjszaka a Fészekben. Közbe az esti órákba is játszott a drámai színházban, mint színész tudniillik. Leültem a Bajfi

asztalához. Elmesélte kéjjel, hogy adta le az utolsó vasig a pénzt, hozatott még egy üveg sört, én fogom fizetni.

Jól van, veszedelmesen világosodott odaki, jaj, nekem menni kell, biztos már legalább félhat. – Nyavalyát – azt mondja Balfi –, félöt sincs, öt-hat perc híja. Az órám azon a héten beadtam volt német szóra: a Nyehóban volt a kassza felett falióra, az véletlenül nem járt. – Hogy tudod ilyen pontosan kérlek, mondom, nem nézted meg az órát. – Nincs órám, pajtás. Nem is kell. Az első tejeskocsi ősidők óta négykor megy el a Nyehó előtt. Nincs teljes félórája, hogy a tejeskocsit láttam. Figyeld meg, szembe majd nyílik a kapu, kijön a vici seperni. Akkor lesz félöt, pajtás, ha tudni akarod.

Az a vici tényleg kibújt az utcára, mintha csak Bajfi hipnotizálta volna. – Na látod, fiam. Még egy félóráig itt ülsz, akkor nyit ki a tejfiók, mert az még a trafik előtt kinyit, akkor van pont öt óra. – Nagyszerű. Tudod tovább is? – Hogyne, ide figyelj. Hallom az első villamost a Nemzeti előtt zötyögni: fertály hatra. Félhat akkor van, mikor behozza ide a mámi a reggeli lapokat. Azután jön az öreg Mázsai, ismered. Ő a legelső nappali vendég, megiszik egy dupla törkölyt, megy a gőzbe. Ez pajtás háromfertály hat. Körülbelül mikor vetkezik a kabinba Mázsai, akkor kezdenek el búgni a gyárak, hat óra. Na most mi jön, igen, csenget a szemetes a Dohány utcában, ez félhét. Félhét. Figyelsz? Azután meglátja az ember az ablak előtt eliszkolni az első bajuszkötős levélhordót, háromfertály hétre. Hét óra mikor van, kitalálsz? – Inkább mondd meg. – Mikor itt szembe kinyit Murglics fodrász, akkor van hét óra, de pontosan. És félnyolc? Na? Félnyolc fiam az, ha meglátom odaki az iskolás gyerekeket. Az félnyolc. Sok iskolás, ez háromfertály. Egy pár szaladó kölyök: öt perc múlva nyolc. Egyetlen nebuló vágat, sírva: nyolc óra múlt egy perccel. – Azután? – Azután hazamászok, aludni. Feleségem egy pohár vizet önt a fülembe: tíz óra, próbára megyek.

*Ujság*, 1940. május 22., 7. p.

Egy főúr halálára

Gyászjelentést kaptam. Szomorú jelentést, ahogy Erdélyben mondják. Meghalt a legkedvesebb, a legfinomabb, a legadakozóbb magyar főúr.

Meghalt Gyula, gyerekek!

Gyula... valami szép ez, hogy csak a keresztnévén szerepelt köztünk életében. Akár a fejedelmek. Ó, de leutálom ma megint ezt a rongy életet. Olyat érzek, mintha fakóbb lenne rajtam a zakóm, s ócskább lenne a képem. Mert Gyula meghalt. Ez az egész Pest snasszabb, unalmasabb, butább mától fogva. Hiába szaladgál minden kávéházban főúr. Az, akit én főúrnak testesítettem meg a fogalmaim közt, ez a főúr Gyula volt. Nincs azóta főúr se a Newyorkban, se a többi flancos kávégarázsban, mióta Gyula nem áll oda a márványasztalhoz az ember elébe, azokban a lágy, kényes, szinte beteges chevreaux-cipőkben, egy elmerült államtitkár engedékenyen figyelmes arcával, hátra kapva a lüszterkabát alá, az aprópénztáskába szórva galvanikusan az ujjait... és halkán szólalva, mint a lépései:

– Tessék.

Avagy például az én asztalomnál (hajdinában) avval a mindennapos előzékenységgel, hogy: – Mennyivel szolgálhatok nagyságos uram? Nektek nem kell itt kipakolnom, nektek, akik együtt haragusztok velem most a Gyula halála miatt, nektek, akikkel együtt vonultam be s együtt lovagoltuk a Newyork székeit, ozsonnától éjfélig, meg éjféltől früstökig, ötven kötettről meg ötven forintról álmodozva, nektek nem kell, hogy a szívetekbe becsöngessek. Ti tudjátok. Ha nincs Gyulánk, éhezünk volna. Elvadultunk volna. A nevetés kipottyant volna a szánkából, örökre talán. Mi? ha Gyula nincsen.

Maguk Többiek kérem, akik akkor netán az Abbáziában szolgáltak vagy a Belvárosi kávéházban, meg Maguk, akik újabbak, Maguk könyörgöm, nem tudhatják, el se igen képzelhetik. Legföljebb elhihetik. Odasétált kérem, az emberhez, mint minden főúr és azt kérdi, minekután specialista pillantást vetett a betegre, mennyivel szolgálhatok? Ő. A főúr. Én fogyasztottam, én tartozom. És ő az, aki pénzt fog adni. A fizetőpincér. Igen, Gyula a szónak az egyenes

értelmében fogta fel a fizetőpincér szerepét. Fizetett. A differenciát fizette, ami az illúziónk meg a sorsunk közt volt, és ami volt a keresetünk meg a könnyelműségünk közt, és azt a differenciát, amit ő érzett a becsünk meg a megbecsültetésünk közt. Az ifjúságunk sóhajait fizette. Mintha azok valami bűvészi szalagok volnának vagy zenei értékek.

S mintha az az ő felelőssége lenne a földön vagy az ő mulasztása pláne, hogy itt vannak fiatalok, lelkendezők, epedezők, extrák és élvezetesek és nincs öt forintjuk, nincs sokszor egy koronájuk ehhez a drága ünnepélyhez öt földrészen! Olyan halkán adott pénzt az embernek, amilyen halkán permetezik most az eső. Nagyon mulatságos volt. Volt egy sonkám, fröccsöm, tortám, három kenyér, sajt, fekete, konyak... – és két forint tíz, az öt forint, tessék. Szóval kaptam két forint tizedet, azért a fáradságért, hogy megvacsoráztam a Newyorkban. Ezt a metódust Gyula találta fel. Meg is gazdagodott belőle. A legeslegdúsabb magyar főúr volt. Gyöngy volt a szeme pillantása, arany volt a hangja, gyémánt a bajusza sodorintása, rádium a gondolata. Holnap este biztos egy csomó csillaggal több lesz az égen.

Gyula fizet.

(*Ujság*, 1927. május 7., szombat, 6. p.)

### **A pesti éjszaka**

Este nyolc óra tájban nagy mozgolódás van a Fészekben, megakadt tegnap a szemem öreg kritikus barátomon, ő is nyújtja a ruhatárban a számát, megy már ő is haza. Ő, aki elvitatkozott itt valaha éjfélután kettőig, háromig is, ha volt kivel, az újabb és még újabb festői divatokról. És akkor se ment még haza, nem, mert akkor még benézett ebbe vagy amabba a kávéházba, hátha lehet még veszekedni valakivel. Öreg fiú, te szegény, elképzelem, még ma is milyen keserves lehet neked ez az esti hazamenés, ez a jókor rád köszönő csendes éjszaka. De milyen csendes, milyen elhagyatott jónéhány esztendeje már ennek a városnak az éjszakája, álmodhatta ezt a zenétlen, kávéháztalan éjszakát a régi Pesten valaki?



Nemcsak az én öreg kritikusom, más régi éjszakások is iparkodnak nyolc óra körül a klubból hazafele, művészek, művészbárák, kártyások, akiknek ilyenkor még a vacsora se jutott eszökbe. Egész külön felekezet volt Pesten (meg Budán is), akik hajnalig élvezik az éjszakát, ügyvédek, orvosok, mérnökök, tisztviselő emberek is hívei voltak ennek a virrasztó felekezetnek; nemcsak a kávéházakba, a kocsmákba is jutott ebből az éjszakás népből, kisemberek, kistisztviselők, boltosok, iparosok is elfröccsöztek, elfecsegtek éjfél után kettőig-háromig, az Isten tudja, mikor aludták ki magukat.

Párisban tudjuk, jobbadán az idegen volt az, aki fenn volt éjszaka, Bécsben is legfeljebb a művésznép éjszakázott, nem is hallottam soha, hogy más nagyvárosban is folyt volna a világon az a vidám virrasztás, ami folyt Pesten.

Istenem, aki rossz alvó, olvashat otthon éjszaka, ha nem tudja rendes időben a szemét becsukni. De hát nem mindenki olvasó természet. Ellenben vannak beszélgető természetek, szenvedélyes beszélgetők. És akik szeretnek emberek közt lenni, szeretik maguk körül az eleven életet. És az hívta a virrasztó nyáját az éjszaka karámjaiba, az, hogy más világ az éjszaka, mint a nappal, másféle világot ad a villany, mint a Nap: az illúziók, az elmélet, a képzelet világát.

Magam még elég fiatalon gyógyultam ki az éjszaka szerelméből. Az első háború zárórája gyógyított ki. Megtanultam a jókorabb való elalvást és örültem a Margitsziget gyönyörű reggeleinek. Húszéves korom táján Ady, későbben meg Molnár Feri cipeltek az éjszakába, lehetetlen volt Nékik ellenállni. Adyval (és híveivel) az emlékezetes Három hollóban virradtunk meg, vagy a Nagymező utcai Kovács kocsmában, Molnár az éjszakai zarándoklatot a Balaton kávéházban végezte, ott tartotta udvarát (hajnalig való munka után). Ambrus Zoltán oly finom ember volt, oly tiszta, előkelő, még a hamu se esett soha a kabátjára. Eltelt három esztendő, míg az ő asztalánál a számat ki mertem nyitni. Érettebb pestiek emlékeznek úgy-e az Eötvös-asztalra az Abbázia sarkában, ott trónolt, házisipkásan, a vajda, Eötvös Károly, éjfél után háromig. A Newyorkban, el se lehet sorolni hányféle író-, meg művészkompánia tartott este, meg reggel

közt asztalt. Egyéb éjszakás elemekkel is teli volt egész éjjel az a régi Newyork. Színésznéppel, sportemberekkel, kártyásokkal, kalandorokkal. A színésznép különben az Andrassy úti Palermo-kávéházat is frekventálta éjszaka, meg a körúti Bohémtanyát, az a Royal-Orfeumhoz tartozott. A nagyobbik orfeumnak (az ma az operettszínház), annak a kávéháza a gavallér lump világ tanyája volt, reggelig ömlött ott a pezsgő, szólott a nóta a szájakon is, nemcsak a hegedűn. Kivilágos kivirradtig folyt a sör, bor, pezsgő az Andrassy-úton két másik lumpkávéházban is, a Français-ban, meg a Helvetiában. (Régen kihunytt mind a kettő.) Megvoltak a Belvárosnak is maga halkabb virrasztó kaszárnyái: a Belvárosi, a Magyar Világ, meg a Báthory kávéházak. (Ebben volt szokás a lovagias ügyeket letárgyalni.) Érdekes, oly csendes polgáris helyek is voltak a pesti éjszakában, ahol a nyugalmat kedvelő urak üldögéltek, újságot olvastak, meg sakkoztak. Ez a genre volt az Edison kávéház, azután két másik, azóta nevet cserélt körúti kávéház: a Sztanoj, meg a Stancsu. (Itt a billiárd amatőrjei is virrasztottak.) Nem számítom az éjszakai hajlékok közé a kártyás klubokat, persze azokban is reggelig dúlt az élet.

Voltak az éjszaka népe közt, akik csak virradatkor kezdték az éjszakát élvezni. Éjjeli szerkesztők, akik a nyomdából jöttek, meg cigányok, táncosnők, pincérek, azok a mulatókból szabadultak és kedvenc kocsmájukban, kávéházukban azután fényes reggel is ott kártyáztak, dominóztak. S voltak az éj nomádjai közt, akiket nem a virrasztó szenvedély űzött, hanem az üzlet, a kenyér: pezsgőügynökök, kucséberék, artistaügynökök, kuplé- meg nótaszerzők, akik végig járták a zenekarokat, önmagukat propagálni s éji ékszerészek, a mámoros gavallért csábítgatván, hogy lepje meg ezzel a szikrázó gyűrűvel a táncos tündért, akivel pezsgőzik.

Elaludt az a pesti éjszaka, elaludt örökre.

(*Képes Figyelő*, 1946. február 16., 22. p. és *Kispanasz...*, 222-224. p.)